

ארור המן במחנות העינויים

דפים של קידוש השם בימינו

שמחת פורים איפה? בתוך התהום הנפערת של הכחדת יהדות אירופה?

מעיד ואומר זאב קיבל - משרידי חסידי גור, מבין אלה שלא נכנעו: מה היה בעדנו במחנה העבודה של אייכנוואלד ליד פוזין הדבר הקשה ביותר לקיים בפורים? כמובן, שהכוונה היא לענין "משלוח מנות". וכי מה היה עבור כולנו הדבר החשוב ביותר? הווה אומר פרוסת לחם. ואם לקיים כהוגן את המצוה של "ומשלוח מנות איש לרעהו", הרי זה ברור שצריך לשלוח לו פרוסת לחם של ממש. הכיצד? הקושי לא היה בנכונות הנפשית כשלעצמה, לחסוך את הלחם מפיו ולמסרו לזולת. עיקר הקושי היה נעוץ בכך, שאת הלחם חילקו לכמה ימים מראש, ומיהו הגיבור שישכיל לשמור ברשות עצמו כזית לחם עד לשעה הנכונה של פורים. בכדי לקיים את המצוה של "משלוח מנות"? הקושי להתאפק ולשמור על פרוסת הלחם התעורר מדי שבת בשבתו. ומעשה שהיה כך היה: בכל ליל שבת, כתום מכסת העבודה היומית, קבל כל אסיר במחנה סיר עם מרק ופרוסת לחם אחת, אלא שהחלוקה היתה מכוונת בצורה כזו שמקודם חולק המרק ורק אחר כך הלחם. ולכן צמחה השאלה במה נוכל לקדש את השבת? ולא היתה כל עצה אחרת. כי אם להסתיר מנת לחם מיוחדת לכבוד השבת. ולשם זה לרעוב כמה ימים. אכן היה זה תרגיל יעיל, שהשפיע עלינו להתגבר על הרעב ועל החולשה הגופנית. ובכן כאשר הגיע הפורים כבר היה בכוחנו להתאזר עוז ולחסוך מנות לחם מיוחדות בשביל "משלוח מנות". שיחק לנו המזל בפורים זה של שנת תש"א, במחנה אייכנוואלד, ליד פוזין. צעדנו הפעם לעבודת חפירה של מקלטי מגן במרכז העיר. וזו הפיחה בקרבנו הרגשה נעימה, כי הרשעים הללו רועד עליהם עורם והם דואגים כבר להכנת מקלטים לעצמם. התרגשות נוספת נתעוררה אצלנו משגילינו במפתיע כי המחסן הגדול, שאנו עובדים על - ידו, אינו אלא בית - המדרש הישן של רבי עקיבא אייגר מפוזין! וכה עבר עלינו פורים זה מתוך התרוממות הנפש. להתפלל בציבור לא הצלחנו. לשמוע את קריאת המגילה לא יכולנו. אך להתנקם בהמן כן השכלנו ועוד איך! קיימנו בחדוה נפשית ובלהט את המצוה של "משלוח מנות איש לרעהו", ועשינו זאת בפשטות גמורה מתוך מסירות נפש מלאה. כל מי שהספיק לחסוך פרוסת לחם, שלח אותה לרעהו. ואין פלא, איפוא, כי כולנו יחד פרצנו אחרי כן בשיר עז: "שושנת יעקב צהלה ושמחה!"

* * *

מתאנח ואומר ר' אברהם הנדל, גיבור ההצלה מגיטו ווארשא: על האדמו"ר מפיאסצנה עצמו, הצדיק והקדוש, אשר בעיני ראיתיו כיצד בכל יום ויום נתעלה הוא במעלות הטהרה והקדושה בתוך האופל התהומי של הגיטו המושמד. הלא על התנהגותו בגיטו אפשר היה לספר ולכתוב ספרים שלמים! אז במה נזכרתי כרגע: מתבייש אני לספר על כך, כי אזי כאב לי הדבר מאד, הצדיק מפיאסצנה יגע וטרח בפורים האחרון של הגיטו להשיג לכבודי "תפוח זהב" לקיים מצוות משלוח מנות. לי כאב בלבי ואמרתי לו במפורש, למה מגיע לי עלבון שכזה? אתם לא מבינים, איזו שייכות יש פתאום בין משלוח מנות לבין עלבון? אזי מיד תבינו אותי, רק רגע ומעשה שהיה כך היה. גיטו ווארשה כבר אז לא היה אותו הגיטו שהיה מקודם. מחצי מיליון יהודים, שהתגוררו ועברו דרך שערי הגיטו הגדול והנורא הזה נשארה לפליטה רק שארית קטנה, שרידי משפחות, שבר אדם. אברים כרותים. שלא חיו אלא פרפרו ביסוריהם. והנה בא פורים לגיטו. ופורים כמו פורים! בתוך ה"שופים" של הפריץ שולץ התעשיין הגרמני מדאנציג, שאני הייתי המנהל הראשי שלו, נשכחו בבת אחת כל האסונות והפורענויות. פורים זה פורים! מילא. את זה דווקא הבינותי היטב. ידידי יקירי, הקדוש רבי אלכסנדר זושא פרידמן שנפשי נתקשרה אליו בשנות האימים ממש נפש בנפש, כבר ידע איך לארגן באותו פורים את המצוה הגדולה של "מתנות לאביונים" כדת וכדין. הוא פקד על קופת הצדקה שלנו "חסד לאברהם" והוא סידר העניינים כך, שכל אחד מבין ה"פועלים" העובדים ב"שופים", לרבות את שרידי גדולי התורה הרבנים והאדמו"רים שנשארו אצלנו עד אז ידע וירגיש מה זה פורים. כל זה היה בסדר גמור רק האדמו"ר מפיאסצנה הוא שהפתיעני כל כך! בבוקר השכם מיד לאחר שגמרנו את קריאת המגילה שסודרה בכמה

"מחלקות" ובכמה "שכבות" כדי להסתיר את שמחת פורים שלנו מעיני המשגיחים הגרמנים, נחפו הרבי לקדם את פני. מה יש? הוא בעצמו הזדרז לקיים את המצוה, של משלוח מנות ו"מצוה בו יותר מבשלוחו". מילא זה דווקא נגע ללב, הענין כשלעצמו. אבל בגלל מה הופתעתי? כי הרבי מפיאסצנה הוציא בידים רוטטות מאריזה כפולה תפוח זהב שלם ורענן, והגיש לי זה בתור "משלוח מנות" וזה הכאיב לי מאד. כלום תדעו לצייר לעצמכם, מה משמע "תפוח זהב" שלם ונוצץ בתוך חשכת הגיטו המבודד והמורעב עד מוות? וכלום יכול משהו לתאר לעצמו כמה יגיעות נתיגע הרבי מפיאסצנה עד שהשכיל לארגן "הברחה" כזו של תפוח זהב מעבר לחומות הגיטו? חיש מהר נתברר לי, כי גם הנהג הנאצי של ה"שופים" נמשך והשתתף בעסק זה ובכמה סכנות הסתכנו בגלל זאת. פרצתי בבכיה, כי לא יכולתי לשלוט ברוחי מפאת ההתרגשות, על שהצדיק דאג כל כך לכבדני "מצוה מן המובחר", הצטדק בפני, ולא מצאתי דבר יותר חשוב ומובחר לקיים את מצוות משלוח מנות בגיטו, כי אם תפוח זהב... ועוד משהו כאב לי עוד יותר. ואני, מתבייש בכך עד היום. הרי במצוה של משלוח מנות נאמר "איש לרעהו", כה הסביר לי ולכן הוא בחר לקיים את המצוה הזאת דווקא בי. וזה הרטיט את לבי, בשל מה אני זכיתי בכך? וכי מה אני עשיתי עבור האדמו"ר מפיאסצנה ויתר גדולי התורה, ראשי העדה? הלא על כך נצטויתי, וכל יחידי מצווה על מסירות הנפש... למה הגיע לי העלבון הזה? להודות לי ולכבדני במיוחד?

* * *

נזכר ואומר פישוהוף הצעיר, בנו של השמש הזקן מ"אלט - ניי - שול" בפראג, מה שאספר שמעתי מפי אבי ז"ל, והיה זה ביום הפורים הראשון לאחר המלחמה ומשנתבדחה דעתו עליו נפלט מפיו סיפור מעשה נפלא ממה שקרה אתו במחנה הריכוז הנודע לשמצה דאכאו. אבא לא סיפר זאת באדישות והיה ברור לנו, השומעים, שזו חוויה עמוקה אצלו שהשאירה חותם עמוק בלבו. ואין תימה בכך, כי במעשה הזה טמון באמת כח גבורה בלתי רגיל והנה מה שסיפר אבא מקורותיו בדאכאו, ימים מספר לפני פורים שנת תש"ה הגיע לדאכאו משלוח מזון המיוחד מאת "הצלב האדום הבינלאומי" זה כבר היה בשלב הסופי של המלחמה הנאצית, כאשר ראשי הנאצים ידעו בבירור שהם הפסידו המערכה כולה. בזמן ההוא רצה ראש הסי"ס והמארגן הראשי של כל מחנות העינויים וההשמדה, הימלר ימ"ש להוכיח את "אבירותו" בעיני העולם והרשה להכניס לדאכאו חבילות שי מטעם "הצלב האדום הבינלאומי" חבילות אלה כללו בין היתר קופסאות שימורים של בשר טרף. והמצב במחנה דאכאו, אשר כל יום גוועו בו מאות אסירים יהודיים מרעב ואפיסת הכוחות, וודאי היה משום פקוח נפשות בדרג גבוה, שלא היה כל ספק ופקפוק באשר להיתר אכילת טריפות ובכל זאת. . .

וזה אשר סיפר לנו אבא מאותו פורים בלתי נשכח בדאכאו. אבא הזכיר לכל יושבי חושך במחנה, כי פורים היום. הוא ידע שהדרך הכי בטוחה לחוג את הפורים, זו על ידי המצווה הזאת? נצנץ רעיון בראשו, שמכיוון שיש לו קופסת בשר שנתגלגלה אצלו מתוך חבילת שי שכזו מטעם "הצלב האדום" והוא עצמו נזהר שלא לטעום מן הקופסה הזאת, בכל אופן מותר לו לנצל את הקופסה לשם "משלוח מנות" והא בחר דווקא מבין היהודים הכי חלשים והכי אומללים בדאכאו, במטרה לשלוח לאיש כזה את קופסת הבשר לשם מתנה כי הרחר בלבו, שמצוה להציל נפש כזו, אפילו באמצעות בשר טרף - ומה קרה עם קופסת בשר זו? את זה אבא לא יכול לשכוח ועל כך התרגש עד לדמעות. אבא שלח את קופסת הבשר לאסיר אחד אשר אצלו היה הענין בוודאי משום סכנת נפשות והלזה קיבל את הקופסה ולא היסס לרגע, אלא החליט שלא לפותחה. בשום אופן לא. ומה עשה הוא גם הוא הלך בעצת אבא, וכמו כן לקח את קופסת הבשר, כדי להשתמש בה לשם סידור "משלוח מנות" לשכן שלו וזה השלישי, שהקופסה הגיעה לידי, שוב סירב לאכול את מה שבתוכה והמשיך בקו זה של משלוח מנות...

ואת כל זה לא יכול אבא לשכוח כי ראה בזאת, ובצדק גמור, מעשה גבורה נפשית שאין למעלה ממנה. כי באותו יום פורים "נדדה" קופסת הבשר הטרף מיד ליד: כל אחד קיבל אותה ושמח בגללה משום שמתנה מעין זו היוותה אז אוצר יקר מפז. וזה היה "משלוח מנות" בעל חשיבות יתירה, שאין להתעלם ממנה כלל, אלא מאי? אף אחד לא ניצל את המתנה. אף אחד מבין חוג היהודים החרדים בדכאו, שעתה היו מאוחדים בקשרי ידידות ועזרה הדדית. אף אחד מהם לא רצה בשום אופן לערבב את שמחת הפורים באכילה של בשר טרף, ובסופו של הדבר הקופסה נשארה סגורה, לאחר שנתקיימה בה מצוות "משלוח מנות" ועכשיו תבין בני - כה אמר לי אבי, מי שהיה השמש של בית הכנסת העתיק של פראג עכשיו תבין אם אומר לך כי באותו יום הפורים נתקיימה במחנה הריכוז של דאכאו מאמרם של חז"ל "קיימו וקבלו" כי היהודים קיימו בפורים מה שקבלו מכבר במעמד הר סיני. כי ביום פורים זה נתגלה בדאכאו חוסן האמונה ועז מסירות הנפש של היהודים.

מ' פראגר / ירחון ב"י